

Методичний інструментарій аналізу взаємоз'язку образу батька і соціальної ідентичності підлітків

Вольська Л. Ю.

*студентка кафедри психології,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: volskayaLY@krok.edu.ua*

Васильченко О. М.

*доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри психології,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: olha@gmail.com,
ORCID: 0000-0002-2502-8072*

Відомо, що одним із важливих факторів, що впливають на емоційне благополуччя дітей та формування їх соціальної ідентичності, є сімейна атмосфера, в яку занурюється дитина, повертаючись додому. Батько і мати-найближчі для дитини люди і те, наскільки гармонійними є стосунки з ними, має важливе значення для дитячого розвитку. Зазначається, що діти з неповних (без батька) сімей схильні до підвищеного ризику виникнення різних психологічних труднощів у процесі розвитку. Вважається, що у них відсутня надійна наочна модель поведінки з боку батька, спираючись на яку вони змогли б розвиватися нормально. Однак, відомо, що й у неповній сім'ї розвиток дитини може бути цілком гармонійним. У зв'язку з цим вчені звернули увагу на внутрішнього батька, представленого у психіці дитини, його образ. На цей час проведено лише кілька емпіричних досліджень, присвячених вивченню зв'язків якості образу батька в підлітків з успішністю їх емоційного та соціального розвитку, що зумовлює актуальність даного дослідження.

Для визначення впливу стилю батьківської поведінки на соціальну ідентифікацію у підлітковому віці нами було використано опитувальник «Оцінка підлітками поведінки і ставлення до них батьків» (ADOR) Е. Шефера. Опитувальник вивчає установки, поведінку та методи виховання батьків так, як сприймають та розуміють їх самі підлітки. Методика вміщує такі шкали: позитивності (POZ), директивності (DIR), ворожості (HOS), автономності (AUT) та непослідовності (NED) стилю батьківської поведінки при взаємодії з дітьми. Оскільки завданням дослідження є виявлення взаємозв'язку саме образу батька з особливостями соціальної ідентифікації підлітків, то піддослідними заповнювався тест саме щодо ставлення батька (підлітками з неповних сімей, які виховуються без батька заповнювався тест щодо ставлення матері). Дані аспекти важливі для уточнення, оскільки в результаті порівняння відобразатимуть відмінні характеристики стилю виховання підлітків у повних та неповних сім'ях.

Узагальнені результати дослідження за методикою «Оцінка підлітками поведінки і ставлення до них батьків» (ADOR) Е. Шефера (модифікований З. Матейчиком і П. Ржичаном) представлені у таблиці 1.

Таблиця 1 Кількісні показники ставлення батька до підлітків за методикою «Оцінка підлітками поведінки і ставлення до них батьків» (ADOR) Е. Шефера (модифікований З. Матейчиком і П. Ржичаном)

Ініціали підлітка	Кількісні показники установок				
	POZ позитивне	DIR директивне		AUT автономне	NED непослідовне
1 група					
В.П.	8	11	3	8	8
А.Н.	12	7	3	10	9
К.С.	6	17	9	4	3
П.О.	12	8	2	12	9
С.М.	9	15	7	5	5
С.К.	8	4	1	13	6
М.О.	9	13	4	9	8
В.Ю.	7	15	9	5	3
А.К.	12	3	2	12	11
К.В.	8	7	4	11	10
Ю.Д.	12	4	2	5	5
Я.В.	9	17	8	3	5
В.В.	13	12	3	10	9
А.С.	8	18	7	7	3
Р.Д.	6	7	4	15	8
Середнє значення по групі 1 (повна сім'я)	9,27	10,53	4,53	8,60	6,80
2 група					
Т.М. (м)	14	5	2	9	6
О.Г. (м)	17	3	2	9	4
А.Д. (м)	15	8	4	10	9
А.Є.(м)	18	2	2	10	6
Д.М. (м)	8	15	6	9	9
З.В.	8	16	9	8	12
В.Т. (м)	7	5	5	12	12
С.В.	7	6	10	14	9
М.В.(м)	14	8	5	9	11
Середнє значення по групі 2 (неповна сім'я)	12,00	7,56	5,00	10,00	8,67

Джерело: побудовано автором на основі власних досліджень

За даними поданими у таблиці 1 видно, що у повних сім'ях середнє значення за шкалою позитивне відношення батька становить 9,27 балів і його відчують на рівні вище середнього (максимум 20 балів за показником) лише 5 з 15 підлітків. Ці підлітки відповіли, що часто проводять час разом з батьком, вільно спілкуються на будь які теми, можуть звернутися до нього за допомогою.

Найвищий показник (10,53 бали) отриманий за шкалою директивні тенденції у спілкуванні та вихованні (8 з 15 підлітків бал вище середнього), яка базується на позиціях сили та авторитаризму-батько цих підлітків постійно контролює, критикує, карає їх за мінімальну провину.

Ворожість батька, який постійно скаржиться, обурюється через будь-які дрібниці, мало цікавиться справами підлітка виявлена на низькому рівні у групі підлітків з повних сімей (4,53) і дещо більш виражена лише у 2-х підлітків з 15 опитаних. Такі підлітки, навіть, відчувають, що вони, інколи, викликають ненависть та огиду у батька.

Отримані середні показники за шкалою автономності (8,60 бали) свідчать, що 7 з 15 підлітків не отримують підтримки батька, ніколи не відчувають з його боку зацікавленості своїми проблемами, батько ніколи їх не хвалить, він байдужий до них.

Лише у 2-х з 15 підлітків відчувається виражена непослідовність вимог та дій з боку батька, а середнє значення за цим показником по групі не високе і становить 6,8 балів.

Отже, загалом у групі підлітків з повних сімей більша частина досліджуваних підлітків відчувають директивне, позитивне чи автономне ставлення з боку батька.

Список використаних джерел

1. Анопрієнко О. В. *Стиль батьківської поведінки як детермінанта хронічного стресу у підлітків. III міжнародна науково-практична конференція «Гене́за буття особистості»*. К: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство». 2017. 254 с. С. 59-60.
2. Максименко Д. С. *Психологічні особливості криз підлітка. М17 Практична психологія*. К.: Центр учбової літератури, 2018. 200 с.
3. Маннапанова К. Р. *Неповна сім'я як чинник, що впливає на формування життєздатності підлітків. Вісник Харківського національного університету, Серія «Психологія», 2011, № 959. С. 102-105.*
4. Мацак С. *Авторитет батьків як умова гармонійного розвитку особистості підлітка. Проблеми гуманітарних наук. Психологія, 2017, 41. С. 97-110.*
5. Методика «Поведение родителей и отношение подростков к ним (ADOR) E. Schaefer (модифицированный вариант З. Матейчика и П. Ржичана). URL: <https://cpd-program.ru/methods/ador.htm>
6. Tajfel H. *Instrumentality, identity and Social comparisons. Social identity and intergroup relations. Cambridge, England: Cambridge University Press, 1982. P. 483–507.*
7. Turner J.C. *Social Categorization and Self-Concept: A Social Cognitive Theory of Group Behavior. In Advances in Group Process: Theory and Research / In E.J. Lawler (ed.). Greenwich, Connecticut: JAI Press, 1985. P. 77-12.*